

Василь Ферштей,

кандидат педагогічних наук,

генеральний директор Львівської національної наукової бібліотеки України

ім. В. Стефаника (м. Львів, Україна),

вул. Стефаника, 2, Львів, 79000, Україна

e-mail: fvvz@ukr.net

Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника: проблеми організації діяльності в умовах сучасних викликів

Цитування: Ферштей В. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника: проблеми організації діяльності в умовах сучасних викликів. *Бібліотечний вісник*. 2025. №1. С. 45–48.

Організація роботи Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника (далі ЛННБ України ім. В. Стефаника), зокрема комунікації з суспільством у всіх формах і проявах як в Україні, так і за кордоном, є важливим напрямом її діяльності, особливо у теперішній доленосний час.

Ведучи мову про комунікацію ЛННБ України ім. В. Стефаника, співпрацю з вітчизняними і зарубіжними партнерами, а також про її інтеграцію у міжнародний бібліотечний простір, на наш погляд, необхідно враховувати принаймні три важливих аспекти: відхід від усталених хибних уявлень про її історію і, як наслідок, роль і місце у сучасних реаліях розвитку України, а також дотримання принципу її суб'єктності як до вагомій національній установи.

Фонди ЛННБ України ім. В. Стефаника, а це – рукописи і стародруки від XI ст., архіви, книги, преса, твори мистецтва тощо, у своїй основі складаються з успадкованих історично фондів бібліотек українських національних інституцій і товариств: Наукового товариства імені Шевченка, товариства «Просвіта», Народного Дому, Студіону, інших книгозбірень. Вони є системно-утворюючою, визначальною і найціннішою частиною її документальних ресурсів. Бібліотека володіє також безцінними різнотипними документами і збірками національних установ, інституцій інших народів, зокрема тодішнього Національного закладу імені Оссолінських у Львові, колекціями тодішніх музеїв і фондаций Любомирських, Баворовських, Дідушицьких та інших, що також становлять її основоположну невід'ємну частину.

Загалом, володіючи одним з найбільших у світі історичним зібранням україніки, а також вагомою і цінною історико-культурною спадщиною інших народів, маємо підстави стверджувати, що ЛННБ України ім. В. Стефаника є установою, яка зберігає полікультурну науково-історичну спадщину світового значення. Тому, спираючись на дослідження номенклатури і змісту фондів Бібліотеки, а також історичних аспектів їх формування, вважаємо, що стратегічним завданням науково-організаційної діяльності ЛННБ України ім. В. Стефаника в сучасних умовах розвитку України є забезпечення її становлення і стабільного функціонування як історично сформованої, інтегральної науково-культурної інституції, діяльність якої спрямована на творення засобами науки і культури сприятливого інформаційного простору для утвердження

власної ідентичності українського народу і держави. Це передбачає розв'язання принаймні двох взаємопов'язаних проблем: інституційного походження ЛННБ України ім. В. Стефаніка як інтегральної сучасної науково-культурної національної установи з глибокими історичними коренями її заснування і становлення; вироблення концепції історичної цілісності формування різнотипного фонду Бібліотеки і збереження його як основи утворення, функціонування і розвитку установи. Розв'язання цих проблем визначає завдання і зміст тематики наукових досліджень, планування всієї науково-дослідної і соціально-культурної роботи Бібліотеки з урахуванням її інституційної історичної наступності.

Як національна установа ЛННБ України ім. В. Стефаніка спрямовує свою роботу на збереження, поповнення, розкриття і організацію доступу до фондів як до національного надбання. Саме з позицій такого тлумачення ролі і місця Бібліотеки ми вибудовуємо комунікацію з державними і недержавними чинниками як в Україні, так і за її межами.

Специфіка відносин Бібліотеки з українськими інституціями, які за часів незалежності України відродилися, а їхня історична спадщина увійшла до її фондів, ґрунтується, насамперед, на тому, що вона як національна державна установа визнає і розкриває історію цієї спадщини, гарантує від імені держави збереження і організацію доступу до неї. На цих же принципах вибудовується її співпраця з аналогічними зарубіжними інституціями.

Бібліотека розглядає історію надходження до її фондів спадщини українських і неукраїнських інституцій як невід'ємну частину власної історії, визнає їхнє інституційне походження, що не применшує, а навпаки, збільшує їхню історичну і наукову цінність.

Такий підхід є доброю основою для поповнення інформаційних ресурсів ЛННБ України ім. В. Стефаніка в сучасних умовах. Зокрема, показовим прикладом може слугувати комплектування фондів відділу рукописів. Більшість документів надходить до відділу у вигляді цілісних архівів, що сформувалися як результат діяльності установ, а також діяльності окремих осіб.

За роки незалежності до фондів відділу рукописів надійшло 143 нових архівів. Значний відсоток архівного фонду становлять особові архівні вітчизняних діячів науки і культури західноукраїнського регіону (Володимира Вуйцика, Романа Іваничука, Романа Лубківського, Ярослава Ісаєвича та інших). Завдяки зусиллям мецената Степана Давимуки Бібліотека у 2007, 2009, 2022, 2023 рр. придбала понад 40 архівів українських учених, громадських діячів, зокрема істориків Івана Крип'якевича, Мирона Кордуби, Степана Білецького та Марії Вавричин, книгознавця Якіма Запаса, письменника Юрія Рудницького, більш відомого під псевдонімом Юліан Опільський; мовознавців Уляни Єдлінської та Лідії Коць-Григорчук, літературознавця Івана Лозинського, громадського діяча Ярослава Гнатіва, родин Лончин, Герасимовичів та ін інших

Варто відзначити, що упродовж 1990–2023 рр. до Бібліотеки надійшло понад 30 архівів, які становлять великий обсяг документів представників української діаспори – переважно громадських діячів, членів українських політичних, економічних, культурно-освітніх, наукових інституцій і релігійних організацій. Серед них – архівні закордонних українських установ: США («Українського історичного товариства», наприклад, членів товариства: Олександра Оглоблина, Любомира і Богдана Винарів, Ярослава Пастернака та інших), Канади («Української Бібліотеки і Архіву» Українського Бібліотечного Товариства в Торонто, Братства колишніх вояків 1-ої Української Дивізії «Галичина» (станція в Філадельфії, США)) та ін.

А також – особові архіви відомих представників української діаспори з США (Тетяни і Омеляна Антоновичів, Іванни і Мар'яна Коців, Ореста Корчака-Городиського, Мирослава Прокопа, Марти Богачевської-Хом'як та інших), Німеччини (Олекси та Галини Горбачів), Великої Британії (Михайла Демковича-Добрянського), Іспанії (Дмитра Бучинського), Республіки Польщі (Олександра Цинкаловського, Степана Заброварного), Канади (Володимира Макара) та інших країн.

Показовою, з огляду інституційних взаємин, є багаторічна плідна співпраця Бібліотеки і Національного закладу ім. Оссолінських у Вроцлаві. У 1990-х роках, коли впала завіса радянського союзу, між українцями і поляками розпочалася дискусія про повернення науково-культурних цінностей: поляки зі свого боку, окрім іншого, вимагали, щоб спадок, який залишився від Оссолінеуму у Львові, передали до Вроцлава. Українці теж мали немало претензій щодо інших українських збірок, які опинилися у Вроцлаві, Варшаві, і це – не лише архіви НТШ. Недовіра, наявність необґрунтованих малозрозумілих образ і претензій, зрештою неготовність суспільств до порозуміння породжували тривалі безплідні дискусії, в яких кожна сторона вважала справедливими тільки свої суб'єктивні твердження. Це тривало кілька років. Відтак, зважаючи на те, що у XXI ст. почали стрімко розвиватися ІТ-технології, ми, нарешті, спільно дійшли висновку, що нам треба працювати над:

- 1) збереженням історико-культурних фондів, які становлять спільну спадщину обох народів;
- 2) розкриттям цього історичного спадку і забезпеченням до нього доступу для науковців.

Українська сторона з розумінням поставилася до прагнення Національного Інституту імені Оссолінських (НІіО) реконструювати фонд Оссолінеуму шляхом оцифрування тієї його історичної частини, яка зберігається у нашій Бібліотеці. За запитом Оссолінеуму, наші працівники здійснювали підбір рукописів, періодики, творів мистецтва та інших документів, що походять із львівського Оссолінеуму. Надалі відбувалося їх оцифрування і створення архівних копій. За 10 років нам вдалося скопіювати фонди обсягом понад п'ять млн сканів. Нашу співпрацю нині добре характеризує низка спільно підготовлених видань, які є затребуваними як в Україні, так і в Польщі.

Більше десяти років тому Бібліотека звільнила від понад 2,5 млн книг і документів приміщення колишнього костелу оо. Єзуїтів (нині – гарнізонний храм святих апостолів Петра і Павла). У цьому масиві зберігалася європейська література різними мовами, видана до 1939 р. Здебільшого це були цінні видання, які свого часу накопичували великі національні інституції, такі як НТШ, Народний дім, Бібліотеки Баворовських, Дідушицьких, Павликовських та, звісно, Національний заклад ім. Оссолінських у Львові. Вони стали основою новоствореного у нашій Бібліотеці відділу європейської книги XIX–XX ст., який розміщено на вул. Личаківській, 131. На сьогодні туди переміщено понад 100 тис. таких книг. Безумовно, вони є надзвичайно цінними не лише для українського, польського народів, а й європейського співтовариства загалом.

Принагідно хочу відзначити, що робота з переміщення цих книг стала можливою завдяки вагомій фінансовій підтримці з боку НІіО, що уможливило облаштування книгосховища місткістю майже 500 тис. книг. Між Бібліотекою і НІіО укладено угоду про відкриття у рамках вказаного відділу Кабінету польської книги.

Сьогоднішній Оссолінеум з перших днів російської агресії став ініціатором надання суттєвої допомоги нашій установі. Першим, хто мені зателефонував 24 лютого 2022 р., був директор Оссолінеуму Адольф Юзвенко. Ми отримали від Інституту значну, вчасну і вкрай необхідну для нас, допомогу – як матеріальну, так і моральну. Ця допомога

надходила і надходить у різних формах донині не тільки від Інституту, а й від його працівників, що є вкрай важливо, за що я дуже вдячний. З великою приємністю хочу констатувати, що співпраця між нашими установами продовжується і після того, як НІО очолив новий директор доктор Лукаш Камінські.

Потрібно відзначити, що 31 липня 2023 р. між нашими установами підписано Договір на реалізацію проєкту «Спільна спадщина під загрозою», відповідно до якого за кошти польської сторони були облаштовані, і з січня 2024-го розпочали роботу у наших інституціях сучасні оцифрувальні центри. Це дасть змогу максимально ефективно використовувати всі оцифровані раніше документи, продовжити оцифрування фондів з метою отримання страхових копій, створення повнотекстових баз даних, забезпечення умов для їх збереження у хмарі і доступу до них.

Наша спільна спадщина, що зберігається у ЛННБ України ім. В. Стефаніка у Львові, історія її формування є безцінним скарбом наших народів. Вона володіє величезним науково-пізнавальним історичним потенціалом, становить інтерес як для вузького кола спеціалістів, так і для широких суспільних кіл. Ця спадщина потребує якнайповнішого різноаспектного вивчення і пошуку нових форм її розкриття. Принагідно, хочу звернути увагу на те, що у 2025 р. відзначатиметься 200-річчя від дня народження В. Дідушицького. Низка заходів з нагоди цієї дати у Бібліотеці буде проводитись під загальною назвою «Документальна спадщина родини Дідушицьких як складова історико-культурних фондів ЛННБ України ім. В. Стефаніка». Такий підхід знаходить схвалення як з боку нащадків родини, так і широкої громадськості.

З польськими колегами ми проговорюємо також ідею створення у головному корпусі Бібліотеки – колишньому головному корпусі Оссолінеуму – Музею всіх знищених більшовицькою навалою національних науково-культурних товариств, які функціонували у Львові до 1939 р. Це відобразить історію не лише міжвоєнного періоду, а й охопить події XVIII–XIX ст. А головне, дасть змогу показати, як польські й українські еліти засобами науки і культури змагали до свободи, до політичної самовизначеності в умовах бездержавності. Це буде добрим нагадуванням і застереженням щодо руйнівної ролі російського імперіалізму в розвитку наших народів в історичному вимірі та з урахуванням реалій теперішнього часу. Цілком очевидно, що створення такого музею має стати результатом масштабної співпраці Бібліотеки з багатьма інституціями, зокрема і зарубіжними, а також нащадками засновників і власників іменних колекцій, які увійшли до наших фондів.

Практика показує, що співпраця Бібліотеки з польськими партнерами щодо створення умов для збереження і розкриття фондів, які є спільною історичною спадщиною, є вкрай позитивним, а часом і вирішальним, фактором для отримання коштів від державних чи інших чинників, і не лише польських, для втілення науково-культурних проєктів.

Нинішні обсяги фондів ЛННБ України ім. В. Стефаніка, історія її створення, кадровий науково-бібліотечний потенціал вимагають реформування установи у багато-профільний науково-культурний комплекс, а це потребує змін в організаційній та кадровій структурі, зокрема створення меморіальних читальних залів, музейно-виставкових локацій та ін. Такий напрям діяльності ЛННБ України ім. В. Стефаніка створить умови для нових форм суспільної комунікації, значно розширить соціальну базу для такої комунікації, а також посилить вплив Бібліотеки на формування сприятливого для розвитку нашого народу і держави науково-інформаційного простору.